

Ensamkommande barn och ungdomar

Riktlinjer för handläggning av ärenden vid socialtjänsten

Dokumentinformation

Riktlinjer för handläggning av ensamkommande barn/ungdomar avser främst frågor rörande ren verkställighet och kan betraktas som en handbok som ska säkerställa god kvalitet och en rättssäker handläggning av ärenden. Riktlinjerna bygger på gällande lagstiftning, socialstyrelsens föreskrifter, allmänna råd och handböcker samt externa avtal.

Innehållsförteckning

INLEDNING	4
DEFINITIONER AV BEGREPP	4
ALLMÄNT OM ENSAMKOMMANDE BARN OCH UNGDOMAR	4
ENSAMKOMMANDE FLYKTINGBARN	4
Människohandel	5
Ensamkommande asylsökande barn som avviker från sitt boende	5
Nationella kontaktpunkter.....	5
MIGRATIONSVERKETS ANSVAR FÖR ENSAMKOMMANDE BARN OCH UNGDOMAR..	6
MIGRATIONSVERKETS RUTINER NÄR BARNET ANLÄNT	6
MIGRATIONSVERKETS RIKTLINJER FÖR ATT FASTSTÄLLA ÅLDER	6
EFTERFORSKNING AV BARNETS VÅRDNADSHAVARE	6
OFFENTLIGT BITRÄDE.....	6
ANMÄLAN TILL SOCIALTJÄNSTEN	7
ANMÄLAN OM BEHOV AV GOD MAN	7
HÄLSOUNDERSÖKNING	7
KOMMUNENS ANSVAR FÖR ENSAMKOMMANDE BARN OCH UNGDOMAR	7
MOTTAGANDET I KOMMUNERNA.....	7
ANKOMST- RESPEKTIVE ANVISNINGSKOMMUN.....	7
RUTINER FÖR ANVISNING	8
Vid placering i ett anvisningsboende	8
Vid placering i ett nätverkshem.....	8
Spontan ankomst.....	9
UTREDNING AV BARNETS SITUATION	9
Förhållningssätt under utredningen.....	10
Utredning av familjehemmet.....	10
UTREDNING AV SLÄKTINGAR ELLER ANDRA NÄRSTÄENDE SOM VILL BLI FAMILJEHEM	10
ENSAMKOMMANDE ASYLSÖKANDE BARNES RÄTT TILL SKOLA, FÖRSKOLA OCH SKOLBARNOMSORG	11
ENSAMKOMMANDE ASYLSÖKANDE BARNES RÄTT TILL HÄLSO- OCH SJUKVÅRD	11
GOD MAN FÖR ASYLSÖKANDE ENSAMKOMMANDE BARN	11
Förordnande av god man	11
Upphörande av godmanskap	11
DEN GODE MANNENS UPPDRAG	12
MIGRATIONSVERKETS OCH KOMMUNENS ANSVAR VID ETT AVVISNINGSBESLUT.	13
KOMMUNENS ANSVAR EFTER BEVILJAT UPPEHÅLLSTILLSTÅND	13
DEN FORTSATTA INTEGRATIONSPROCESSEN	13
Fickpengar.....	14
Myndighetens ansvar är att	14
Efterforskning av barnets vårdnadshavare.....	14
Särskilda boendeplatser för ensamkommande barn och unga med uppehållstillstånd *	
detta avsnitt måste skrivas utifrån den aktuella kommunens förhållanden då avtalen	
kan skilja sig åt.	14
Fortsatt boende i familjehem	15
Boendekedja	15
SÄRSKILT FÖRORDNAD VÅRDNADSHAVARE	15
Den särskilt förordnade vårdnadshavarens ansvar	16
Upphörande	16
BARNES RÄTT ATT ÅTERFÖRENAS MED SINA FÖRÄLDRA.....	16
Upphållstillstånd vid familjeanknytning	16
SEKRETESS	17
BARN OCH UNGDOMAR SOM VISTAS TILLFÄLLIGT I SVERIGE OCH BEGÅR BROTT.	17
Människohandel	17

<i>Brottsutredning angående misstänkt människohandel</i>	17
<i>Barn under 15 år</i>	18
<i>Unga mellan 15 – 17 år</i>	18
<i>Tillämpning av LVU</i>	18
<i>Vårdplanering</i>	18
<i>Samverkan</i>	19
HANDLÄGGNING INOM RÄTTSVÄSENDET	19
<i>Brottsutredning angående det brott som barnet/ den unge är misstänkt för</i>	19
BILAGA 1: STATLIGA ERSÄTTNINGAR	20
<i>Återsökning</i>	20
<i>Statlig ersättning för utredning och övriga boende-/omvårdnadskostnader</i>	20
<i>Rutiner för återsökning</i>	20
<i>Dagersättning från Migrationsverket för asylsökande ensamkommande barn och unga</i>	20
<i>Generella statliga ersättningar</i>	21
<i>Statlig ersättning för vård- och behandlingskostnader</i>	21
<i>Rutiner för återsökning</i>	21
BILAGA 2: AKTUELLA LAGAR OCH FÖRORDNINGAR *	22
<i>Aktuella föreskrifter/allmänna råd, meddelandeblad, handböcker m.m.</i>	22

Bilaga 1: Statliga ersättningar

Bilaga 2: Aktuella lagar och förordningar

Riktlinjer för handläggning av ärenden om ensamkommande barn vid socialtjänsten är framtagna av arbetsgruppen socialtjänst och boende i projektet Ensamkommande barn i Stockholms län 2010-12. Kommunerna i Stockholms län har antagit riktlinjerna via politiskt beslut. Till riktlinjerna fogas bilagor till stöd för handläggningen.

Uppföljning av riktlinjerna i förhållande till förändringar i omvärlden m.m. sker i det länsgemensamma samarbetet kring ensamkommande barn.

Inledning

Dessa riktlinjer bygger på ett antal lagar och förordningar som reglerar och påverkar kommunens mottagande av barn och ungdomar från annat land som kommer till Sverige utan medföljande legal vårdnadshavare s.k. ensamkommande barn.

Definitioner av begrepp

I texten används, för att undvika upprepning, begrepp såsom ensamkommande barn och unga, ensamkommande asylsökande barn eller enbart ungdomar. Alla dessa begrepp avser dock ensamkommande barn enligt FN:s flyktingkommissaries definition.

I vissa textavsnitt gäller riktlinjerna även för de ungdomar som fyllt 18 år men inte 21, efter erhållet uppehållstillstånd. Där använder vi konsekvent begreppet ungdomar.

Nätverkshem är ett hem som barnet har anknytning till, t ex genom släktingar eller andra närstående. Minderåriga bor inte i eget boende, s.k. "ebo" och därför bör inte begreppet användas i samband med ensamkommande barn. Familjehem är ett hem som är utrett och godkänt av socialnämnden. Ett nätverkshem kan bli familjehem efter utredning och beslut om placering.

Allmänt om ensamkommande barn och ungdomar

Ensamkommande barn är enligt FN:s flyktingkommissarie person under 18 år som är åtskild från båda sina föräldrar, eller från en person som enligt lag eller sedvana har det primära ansvaret för barnet. Inom EU har ensamkommande barn definierats som "medborgare i tredje land, som är yngre än 18 år och som anländer till medlemsstaternas territorium utan att vara i sällskap med en vuxen som enligt denna lag eller sedvana ansvarar för dem och så länge de inte faktiskt tas om hand av sådan person".

Som ensamkommande barn räknas också underårig medborgare i tredje land som lämnas utan medföljande vuxen efter att ha rest in i en medlemsstats territorium.

Ensamkommande flyktbarn

De flesta barn och ungdomar som kommer ensamma till Sverige söker asyl för att undkomma förföljelse. En del skickas hit för att komma ifrån usla levnadsförhållanden. Det förekommer också att barn och ungdomar skickas hit för att om möjligt få behandling mot någon sjukdom som inte kan behandlas i barnets eller den unges hemland. Övervägande delen har föräldrar och syskon kvar i hemlandet eller något grannland, men många har förlorat en eller båda föräldrar. En del lämnar sitt hemland tillsammans med en anhörig. Ett stort antal underåriga reser dock helt ensamma. Av de som reser ensamma möts många upp av anhörig som redan bor i ankomstlandet.

Artikel 22 i FN:s konvention om barnets rättigheter handlar om barn som är flyktingar. Länderna som har skrivit under konventionen lovar att ge ensamma barn som kommer till landet skydd och hjälp. Det gäller både barn som kommer ensamma och barn som kommer med sina föräldrar. Ett ensamt barn ska få hjälp att hitta sina föräldrar. Om man inte kan

hitta föräldrarna eller andra släktingar ska barnet få samma skydd och hjälp som andra barn får när de inte kan bo hos sina föräldrar.

Den 1 juli 2006 ändrades bestämmelserna i svensk lagstiftning kring mottagandet av ensamkommande barn som söker asyl. Syftet var att förbättra mottagandet ur barnets perspektiv. Genom lagändringarna har ansvarsfördelningen mellan stat och kommun renodlats. Kommunen har numera ansvaret för att tillhandahålla boende och begreppet vistelsekommun har tydliggjorts för att barnet ska få det stöd och den hjälp som föreskrivs i socialtjänstlagen.

Människohandel

Sannolikheten är stor för att det inom ovanstående grupper av ensamkommande barn och ungdomar, som officiellt befinner sig på flykt och söker asyl eller grips för något misstänkt brott, döljer sig offer för människohandel. Många av de barn som faller offer för människohandel har föräldrar som är avlidna eller är försvunna eller har omfattande egen social problematik. I vissa fall har familjens ekonomiska situation lett till att föräldrarna sålt eller hyrt ut sina barn. För att överhuvudtaget kunna ta sig till Sverige har med stor sannolikhet merparten av de asylsökande barnen och ungdomarna varit i kontakt med människosmugglare och tvingats utstå omfattande traumatiska upplevelser.

I 4 kapitlet 1 a. § brottsbalken (BrB) finns bestämmelserna om brottet människohandel. För att en företeelse ska benämnas som människohandel ska den innefatta huvudsakligen tre element – en handelsåtgärd som begås genom användning av otillbörliga medel i syfte att utnyttja en annan människa. Det första elementet är åtgärder för genomförandet av själva handeln (t.ex. rekrytera, transportera, inhysa). Det andra elementet är de s.k. otillbörliga medlen som används för att få offret att underkasta sig (t.ex. utnyttja offrets sårbarhet, fattigdom, vilseledande information). Det tredje elementet är syftet med handeln (prostitution, tvångsarbete, organ- donation t.ex.). För att ett brott ska rubriceras som människohandel av barn, krävs inte att "otillbörliga medel" i form av t.ex. hot eller våld har använts. I övrigt hänvisas till den skrift som gemensamt har utarbetats av Socialstyrelsen och UNICEF angående människohandel och barn. Skriften tar bl.a. upp viktiga faktorer att uppmärksamma som kan vara tecken på att barnet är utsatt för människohandel och hur inblandade myndigheter bör agera. Vid misstankar om att ett barn eller ungdom är utsatt för människohandel ska alltid en polisanmälan göras.

Ensamkommande asylsökande barn som avviker från sitt boende

I Sverige och andra länder finns problem med ensamkommande ungdomar som avviker kort tid efter att de ansökt om asyl. Ibland fungerar Sverige som transitland för vidare resa till andra s.k. Schengenstater. Människosmuggling, men också människohandel, kan vara aktuella brott i samband med att ensamkommande asylsökande barn och ungdomar avviker (se vidare under rubriken Människohandel s 5 och 21).

Rekommendationen är att boendet informerar ansvarig socialtjänst om vad som hänt. Socialtjänsten tar ansvar för att en anmälan sker till polisen angående försvunnen person.

Se bilaga: Checklista med syfte att förebygga försvinnanden.

Nationella kontaktpunkter

Inom ramen för CBSS (Council of the Baltic Sea States) har ett samarbete byggts upp mellan bl.a. länderna runt Östersjön. Länderna som deltar har en tjänsteman som utgör en s.k. nationella kontaktpunkter för internationella samarbetsfrågor kring ensamkommande barn och barn utsatta för människohandel. Om det finns behov av att kontakta aktörer i barnets hemland och det är svårt att veta vart man ska vända sig eller hur man ska gå till väga, kan man kontakta den nationella kontaktpunkten som finns på justitiedepartementet. Kontaktpunkten kan hjälpa till att förmedla kontakter i Östersjöområdet. Det kan t.ex. gälla frågor kring vilket mottagande som kan förväntas möta ett barn som återsänds till ett visst

land och vilka möjligheter som finns till integrering för barnet. Mer information finns på www.childcentre.info.

Migrationsverkets ansvar för ensamkommande barn och ungdomar

Migrationsverkets rutiner när barnet anlärt

Sverige är ansluten till Dublinförordningen. Detta innebär att Sverige har ingått ett avtal med länder i Europa om vilket land som ska vara ansvarig för att pröva en asylansökan. En kontroll görs ("Dublinkontrollen") för att se om den sökande tidigare har sökt, eller fått, asyl i ett annat EU- eller Schengenland. Denna utredning görs främst genom att man tar fingeravtryck på alla asylsökande som är över 14 år och kontrollerar detta i det för EU gemensamma fingeravtrycksregistret EURODAC.

Migrationsverket ansvarar för myndighetsutövning inom ramen för lagen om mottagande av asylsökande (SFS 1994:137). Det innebär att verket tar emot och svarar för prövningen av barnens asylärenden och för frågor som rör bistånd och återvändande. Migrationsverket utfärdar ett s.k. LMA-kort (LMA = lagen om mottagande av asylsökande), som är ett bevis på att den asylsökande är inskriven i Migrationsverkets mottagningssystem och har rätt att vistas i Sverige under tiden ansökan om asyl prövas. Kortet är en personhandling försedd med fotografi. Som regel får alla sitt kort inom en vecka från det att ansökan om asyl lämnades in.

Migrationsverkets personal frågar även barnet/den unge om hans eller hennes hälsa, sociala situation och var hans eller hennes föräldrar befinner sig.

Migrationsverkets riktlinjer för att fastställa ålder

Migrationsverket har ansvaret för att i förekommande fall göra åldersbedömning. I asylärenden är praxis att individen själv har bevisbördan för sin identitet. Migrationsverkets identitetskort (LMA-kortet) kan därför helt baseras på barnets/ den unges egna uppgifter. Det finns för närvarande ingen säker vetenskaplig metod för att fastställa barnets/den unges ålder.

Socialstyrelsen fattade i juni 2012 (2012-06-26) beslut om nya rekommendationer om medicinsk åldersbedömning för barn i övre tonåren. Rekommendationerna har utarbetats tillsammans med Migrationsverket och innebär att Migrationsverkets bedömning kan kompletteras med medicinska undersökningar.

Efterforskning av barnets vårdnadshavare

Migrationsverket har ansvaret för efterforskning av barnets vårdnadshavare när ansökan om asyl har lämnats in av barnet. Denna efterforskning måste göras med stor försiktighet för att inte barnets anhöriga ska utsättas för fara. Socialtjänsten har också ett ansvar för att göra en efterforskning av barnets vårdnadshavare i samband med den utredning som genomförs kring barnets sociala situation.

Offentligt biträde

För ensamkommande asylsökande barn och ungdomar gäller att ett offentligt biträde snarast utses för att företräda barnet eller den unge vid den rättsliga prövningen av asylfrågan. Migrationsverket ansvarar för att omgående se till att detta sker.

Anmälan till socialtjänsten

Migrationsverkets anvisning av ett ensamkommande asylsökande barn är att betrakta som en anmälan enligt 14 kap. 1 § 2 st SoL. Anmälan samt anvisning av kommunplats ska ske både skriftligen och per telefon till Socialtjänsten.

Anmälan om behov av god man

Migrationsverkets ansökningsenhet (i Solna eller Märsta) anmäler rutinmässigt behov av god man till kommunens överförmyndare. Om det står klart att barnet/ungdomen inom kort ska flytta till annan kommun, är det lämpligt att Migrationsverkets anmälan om behov av god man ställs till överförmyndaren i anvisningskommunen.

Hälsoundersökning

Landstingens skyldigheter att erbjuda hälso- och sjukvård samt tandvård åt asylsökande regleras i lagen (2008:344) om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl. samt i förordningen (2008:347) om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl. Skyldigheterna omfattar både asylsökande samt de som fått uppehållstillstånd (t.ex. anhöriga som beviljats uppehållstillstånd). Staten lämnar genom Migrationsverket ersättning till landstingen för deras skyldigheter. Både allmän hälso- undersökning, inklusive hälsosamtal och mer kostnadskrävande vård, innefattas i skyldigheterna. Information om vilka vårdcentraler som har ovanstående uppdrag finns på landstingets vårdguide (www.vardguiden.se)

Kommunens ansvar för ensamkommande barn och ungdomar

Mottagandet i kommunerna

Det är kommunens ansvar att utreda barnets eller den unges behov och fatta beslut om insatser och placering i lämpligt boende, utse god man och se till att barnet/den unge får tillgång till skolundervisning. Även asylsökande barn som övergivits av sina föräldrar efter att familjen kommit till Sverige, är kommunens ansvar. Kommunen bör ha/utse en ansvarig person/enhet för att bevaka mottagandet.

Mottagande/placerande kommun ansvarar för att underrätta socialtjänsten och skolan om placering sker i annan kommun än i den egna.

Ankomst- respektive anvisningskommun

I direkt anslutning till när ett ensamkommande barn/ungdom anländer till Sverige och söker asyl ska ett tillfälligt boende ordnas till dess att Migrationsverket kan anvisa en kommun för barnet. Ansvaret ligger på den kommun där barnet eller den unge ger sig till känna för svensk myndighet. Flertalet av de ensamkommande barnen/ungdomarna i Stockholms län söker asyl vid Migrationsverkets ansökningsenhet för asylsökande i Solna, Märsta eller kommer via Arlanda flygplats i Sigtuna. Migrationsverket har därför tecknat avtal med Solna stad och Sigtuna kommun om att de utgör s.k. ankomstkommuner.

Så snart som möjligt efter ankomsten ska Migrationsverket anvisa barnet/den unge till en kommun som svarar för boende och omsorg under den tid ansökan om asyl prövas och även tiden därefter för de barn och unga som beviljas uppehållstillstånd. I Stockholms län har ett flertal kommuner tecknat en överenskommelse med Migrationsverket om att ta emot ensamkommande barn och ungdomar som sökt asyl och utgör en s.k. anvisningskommun. Sedan 2014-01-01 kan Migrationsverket anvisa ensamkommande barn till kommuner som saknar överenskommelse om mottagande.

Rutiner för anvisning

Detta gäller vid en anvisning:

- Migrationsverket ska göra en anmälan enligt 14 kap. 1 § 2 st SoL för varje enskilt ensamkommande barn/ungdom som anvisas till kommunen. Anmälan görs till socialtjänsten skriftligen via fax och per telefon. Migrationsverket anmäler behov av god man hos överförmyndarnämnden. Om Migrationsverket befarar att barnet/ungdomen riskerar att fara illa ska detta noteras särskilt i anmälan. Anvisning från Migrationsverket kan vara ett barn/ungdom som själv placerat sig hos anhörig eller barn/ungdom som finns på ankomstboende.

Vid placering i ett anvisningsboende

- Vid placering i ett anvisningsboende ska utan dröjsmål beslut fattas om placering enligt 4 kap. 1 § SoL. Placering sker i boenden som kommunen tecknat ramavtal med.
- Barnet/den unge aktualiseras i socialtjänstens verksamhetssystem. Personuppgifter registreras med tillfälligt personnummer.
- Socialsekreteraren ska utan dröjsmål inleda utredning på barnet/unge kring barnets/den unges sociala situation och behov enligt 11 kap. 1 § och 2 § SoL. Barnets/den unges primära skyddsbehov ska beaktas.
- Ansvarig socialsekreterare ska kontrollera att behovet av god man har anmälts. Den gode mannen ska höras som part och hans/ hennes åsikter ska beaktas i utredningen. Den gode mannens samtycke krävs vid beslut om insatser enligt SoL.
- Socialsekreteraren kontrollerar att en hälsoundersökning har erbjudits barnet/den unge, ser till att barnet eller den unge börjar i förskolan, grundskolan eller gymnasieskolan samt planera insatser utgående från den unges behov på kortsikt, d.v.s. eventuella initiala extra behov av skydd och stöd.

Vid placering i ett nätverkshem

- Vid en anvisning till kommunen där barnet har en anknytning till ett nätverkshem ansvarar socialtjänsten för att utreda barnet/den unge enligt 11 kap. 1 § och 2 § SoL. Om barnet har hunnit komma till familjen ska snarast ett hembesök göras av socialtjänsten för bedömning av barnets/den unges primära skyddsbehov och eventuellt behov av omedelbar tillfällig placering i annat boende.
- Efter den initiala bedömningen vid en anvisning till nätverkshem ska beslut fattas om en tillfällig placering enligt 4 kap. 1 § SoL. För att möjliggöra en utredning av det tilltänkta familjehemmet innan barnet/den unge placeras där, ska i största möjliga utsträckning en tillfällig placering göras vid någon av socialtjänstens boenden enligt ramavtal, om sådant finns. Om barnet/den unge önskar stanna i nätverkshemmet och de primära skyddsbehoven bedöms vara tillgodosedda, bör barnet/den unge kunna stanna där under den tid familjen utreds. Socialtjänsten ska i dessa fall ha en tät kontakt med familjen och barnet/den unge för att öka säkerheten. Det är viktigt att ha enskilda samtal med den unge och gode man.
- När utredningen av nätverkshemmet är avslutad och familjen är godkänd ska nytt beslut fattas om en stadigvarande placering enligt 4 kap. 1 § SoL.
- Om en placering i nätverkshem visar sig vara olämplig ska barnet/den unge efter bedömning kunna placeras i annat godkänt boende. Vid en omplacering ska Migrationsverkets anvisningssamordnare informeras om detta.
- Inför det att beslut om en stadigvarande placering fattats ska, med utgångspunkt från vad som framkommer i utredningen, en vårdplan upprättas avseende barnets/den unges speciella vårdbehov och behov av stödinsatser. Vidare så ska en genomförandeplan

upprättas som konkretiserar insatserna och tydliggör vem som har ansvaret för genomförande och uppföljning. Både vårdplan och genomförandeplan ska följas upp under tiden för asylprocessen.

Spontan ankomst

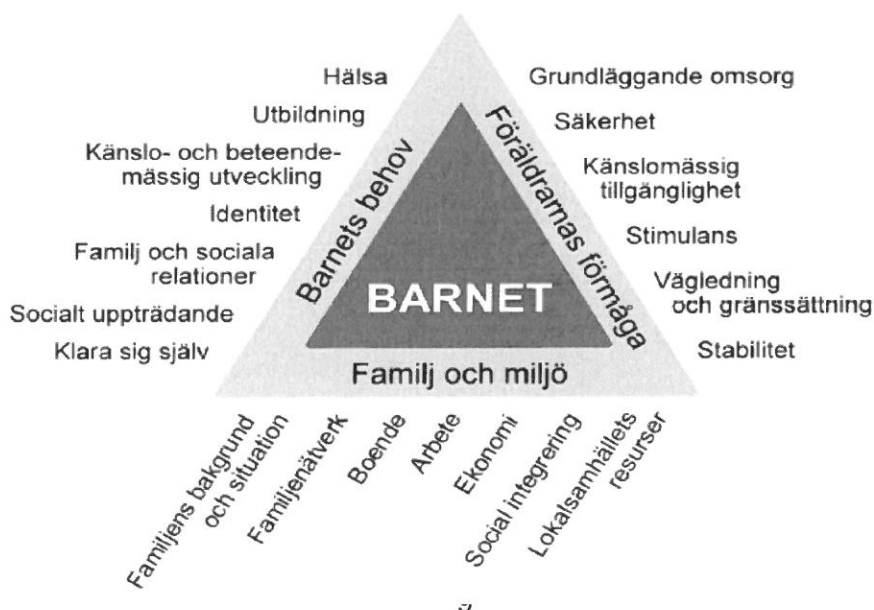
När ett ensamkommande barn eller ungdom under 18 år själv ger sig till känna där han/hon vistas ligger ansvaret på vistelsekommunen. Detta kan t.ex. vara fallet om barnet/den unge har sökt upp polisstation för att söka asyl och i detta sammanhang blivit hänvisad till socialtjänsten. Socialtjänsten ska snarast kontakta Migrationsverkets anvisningssamordnare. För dessa barn och ungdomar utgör vistelsekommunen en ankomstkommun. Detta innebär att kommunen ska se till att ett boende ordnas för barnet. Är barnet under 15 år bör barnet placeras i ett jourhem. Barnet/den unge kommer så småningom att anvisas av Migrationsverket till en kommun som får ansvaret för den fortsatta handläggningen. Observera att om barnet har någon anknytning i kommunen så sker handläggningen enligt ovan, enligt s.k. anvisning till nätverkshem. Utredningen skall ske utan dröjsmål och enligt rutin för anvisning.

Utredning av barnets situation

När socialtjänsten får kännedom om att ett ensamkommande barn har anvisats till kommunen av Migrationsverket ska anmälan från Migrationsverket registreras i verksamhetssystemet och utredning inledas enligt 11 kap. 1 § och 2 § SoL. Barnet ska besökas utan dröjsmål. Om barnet bor hos en nätverksfamilj rekommenderas att handläggningen avseende utredning av barnets sociala situation respektive utredning av familjens lämplighet som familjehem utförs var för sig och av olika handläggare. Utsedd god man ska hanteras som part i förälders ställe. Journaler begärs in från eventuell annan ankomstkommun och kontakt tas med godemannen i ankomstkommunen för kompletterande upplysningar.

Initialt ska frågor ställas kring vad barnet har varit med om innan ankomst till Sverige barnets skol- och familjebakgrund, var vårdnadshavarna befinner sig, om det går att få kontakt med dem och om eventuellt någon annan släkting eller närstående person finns i Sverige. Socialtjänsten ska i sin utredning kring barnet respektera barnets rätt till kontakt och/eller återförening med sina föräldrar i enlighet med barnkonventionens artikel 9, punkt 3. Utredningen ska inkludera information om den unges fysiska och psykiska hälsostatus. Journalanteckningar från genomförd hälsoundersökning ska därför begäras in rutinmässigt från ansvarig hälso- och sjukvårdsenhet.

Det utredningssystem som ska användas heter BBIC – Barns Behov I Centrum. BBIC ger en grundstruktur för att utreda, planera och följa upp insatser.

Helhetssynen illustreras i bifogad BBIC- triangel där de olika sidorna innefattar områden för barnets behov, föräldrarnas förmåga och faktorer i familj och miljö. Vid utredning av ensamkommande barn och unga är det av naturliga skäl svårt att utreda "föräldrarnas förmåga". I de fall det är möjligt ska utredaren försöka få kontakt med föräldrarna. Fokus får istället läggas på de övriga sidorna i triangeln; "barnets behov" och "familj och miljö". Se även socialstyrelsens handbok "Barn och unga i socialtjänsten utreda planera och följa upp beslutade insatser".

Förhållningssätt under utredningen

Som utredare av asylsökande ensamkommande barn och unga ska man utgå från att barnet befinner sig i en krissituation och att han eller hon behöver emotionellt stöd från en stabil vuxen. Det alla ensamkommande barn och unga har gemensamt är att de har separerats från sina familjer och sitt hemland i en utvecklingsmässigt känslig ålder, att de far illa eller riskerar att fara illa och att de har behov av stärkt skydd och särskilt stöd från samhällets sida.

Det finns som regel bristfällig information om hur barnet/den unge haft det i sin ursprungsfamilj och vad som föregått separationen. I en flyktsituation kan det finnas uppgifter som inte får berättas för utomstående, vilket kan göra det svårt för utredaren att få en god kontakt med barnet/den unge och en ordentlig uppfattning av hans/hennes behov. Det är viktigt att inte pressa barnet till att berätta sanningen. Eftersom utredningen görs i samband med asylprocessen är det sannolikt att barnet/den unge har "hemligheter" för utredaren.

Utredning av familjehemmet

Vid en anvisning till nätverkshem ska ett hembesök göras omgående hos familjen av socialtjänsten eller socialjour. En initial bedömning ska göras av om barnets/den unges primära skyddsbehov anses var tillgodosett. Om så inte är fallet ska en akut placering göras av barnet/den unge till ett tryggt boende. För att möjliggöra en utredning av det tilltänkta familjehemmet innan barnet/den unge placeras där, ska i största möjliga utsträckning en tillfällig placering göras vid något av socialtjänstens boenden om sådant finns eller ett annat godkänt boende enligt 4 kap. 1 § SoL. Beslutet ska tidsbegränsas.

Om barnet/den unge önskar stanna i familjen och de primära skyddsbehoven bedöms vara tillgodosedda, bör barnet/den unge kunna stanna i familjen under det att familjen utreds. Vid behov kan annat lämpligt boende erbjudas. Socialtjänsten ska i dessa fall ha en tät kontakt med familjen, barnet/den unge och god man. Beslut ska i dessa fall fattas om en tillfällig placering enligt 4 kap. 1 § SoL. Under tiden för en tillfällig placering i nätverkshemmet, då familjen utreds, rekommenderas att endast omkostnader för barnet/den unge betalas ut till nätverkshemmet.

När utredningen är avslutad och familjen är godkänd som familjehem ska ett nytt beslut fattas om en stadigvarande placering enligt 4 kap. 1 § SoL och ersättning utbetalas enligt SKL:s cirkulär.

Utredning av släktingar eller andra närstående som vill bli familjehem

Om någon närstående till barnet eller den unge, vill att barnet eller den unge ska bo hemma hos dem, behöver socialtjänsten ingående informera om vilka regler som gäller i Sverige för att ta hand om andras barn för stadigvarande vård och fostran. Det är mycket viktigt att den eller de som vill ta hand om barnet eller den unge tydligt tillkännager sitt intresse för att bli familjehem, utifrån att de förstår innebörden av vad ett uppdrag som familjehem innebär både på kort och på lång sikt.

Många släktingar kan se det som sin plikt att ta hand om barnet, det kan vara omöjligt för släktingarna att säga nej till föräldrarna. Ett väl genomfört samtal kan hjälpa familjen att lösa dem från sitt uppdrag och ett beslut från myndigheten att släktingarna inte kan godkännas som familjehem för barnet kan dels förebygga framtida sammanbrott i placeringen, dels förflytta skuldbördan av beslutet från släktingarna till myndigheten. Familjen/släktingarna kan och bör i de flesta fall ändå kvarstå som viktiga personer för barnet.

Ensamkommande asylsökande barns rätt till skola, förskola och skolbarnomsorg

Barn som söker asyl har inte skolplikt, men de har rätt till skola enligt Skollagen 7 kap 2§ och 29 kap 2-4§§. Det är vistelsekommunen som ansvarar för att ge skolgång. Rätten till förskola, grundskola och gymnasium gäller på samma villkor som för andra barn och ungdomar i kommunen. Nyanlända grundskoleelever bör, enligt Skolförordningen 4 kapitlet, ha placerats i skola senast inom en månad efter ankomsten till Sverige.

Rätten till skola gäller även om asylansökan avslagits, så länge barnet är kvar i landet.

Ansvarig nämnd återsöker enligt förordning (2002: 1118) om statlig ersättning för asylsökande m.fl. både för skolverksamhet och extraordinära kostnader.

Ensamkommande asylsökande barns rätt till hälso- och sjukvård

Alla asylsökande barn och ungdomar har rätt till hälso- och sjukvård inklusive barnpsykiatrisk vård och tandvård på samma villkor som övriga barn i Sverige. Efter fyllda 18 år har den unge, om han eller hon fortfarande är asylsökande, enbart rätt till omedelbar vård och vård som inte kan anstå. Migrationsverket ska erbjuda alla ensamkommande barn och ungdomar som kommer till Sverige en kostnadsfri hälsoundersökning.

De barn och ungdomar som bedöms ha akuta problem med sin psykiska hälsa och önskar stödsamtal, kan erbjudas detta på BUP:s speciella flyktingenhet efter remiss av lokal barnpsykiatrisk mottagning. De barn och ungdomar som bedöms må psykiskt dåligt och som uttalar ett behov av stöd, men problemen inte bedöms vara akuta, kan remitteras till lokal BUP-mottagning för fortsatt stöd.

God man för asylsökande ensamkommande barn

Enligt lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn, ska så snart det är möjligt en god man förordnas för alla ensamkommande barn och unga under 18 år som vistas i landet och saknar vårdnadshavare eller annan ställföreträdare. Enligt 2 §, ska god man utses för barn:

- som vid ankomsten till Sverige är skilt från båda sina föräldrar eller från annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe eller
- vars föräldrar eller annan vuxen person som trätt i föräldrarnas ställe inte kan utöva förmynderskapet eller vårdnaden på grund av dödsfall eller sjukdom, efter barnets ankomst till Sverige, men innan barnet har fått uppehållstillstånd.

Förordnande av god man

Migrationsverket är oftast den myndighet som tidigast upptäcker behovet av god man och ska därför skicka in anmälan till överförmyndaren i den kommun barnet eller den unge visas i eller kommer att vistas i. Det är viktigt att socialtjänsten kontrollerar om detta har gjorts eller inte. Har det inte gjorts ska kommunen utan dröjsmål skicka en anmälan om behov till överförmyndaren. Barnet eller den unge ska bli informerad om att han eller hon ska få en god man och få tillfälle att yttra sig innan ansökan lämnas in.

I tillsättandet av en god man ska överförmyndaren ha barnets utsatta situation i åtanke. Till god man skall utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig person. Den gode mannen bör, vid sidan om goda kunskaper om barn i utsatta situationer och erfarenhet av arbete med barn och ungdomar, ha goda kunskaper om det svenska samhället och ha god kännedom om Migrationsverkets handlägningsförfarande och asylprocessen i övrigt.

Upphörande av godmanskap

Då barnet får uppehållstillstånd prövar tingsrätten, efter socialnämndens talan, frågan om vårdnaden ska överflyttas till en särskilt förordnad vårdnadshavare. Om så sker avslutas godmanskapet. Uppdraget för den gode mannen upphör helt när barnet fyller 18 år. Ett godmanskap upphör också om barnets vårdnadshavare kommer till Sverige och själva kan ta hand om barnet. Godmanskapet upphör om barnet varaktigt lämnar landet eller om det av någon annan anledning är uppenbart att barnet inte längre behöver en god man i Sverige. En

god man har rätt att bli entledigad från sitt uppdrag på egen begäran. En god man som missköter sitt uppdrag ska entledigas från sitt uppdrag.

Den gode mannens uppdrag

För ensamkommande barn och ungdomar gäller ett starkt skydd såtillvida att den gode mannen företräder barnet i både personliga och ekonomiska frågor och frågor som gäller boende, skola m.m. En god man ska agera i barnets vårdnadshavares och förmyndares ställe. Ensamkommande barn kan inte själva ansöka om uppehållstillstånd utan denna uppgift åläggs den gode mannen, förutsatt att barnets offentliga biträde inte har lämnat in en sådan ansökan. Juridiska frågor relaterade till ansökan bör därefter lämnas åt det offentliga biträdet.

Den gode mannen ska, i vårdnadshavarens och förmyndarens ställe, ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta barnets angelägenheter. Detta innebär att den gode mannen inte bara ska bistå barnet i frågor relaterade till ansökan om uppehållstillstånd. Den gode mannen ska även hjälpa barnet i kontakterna med socialtjänsten och andra myndigheter.

Alla beslut om insatser enligt socialtjänstlagen kräver den gode mannens samtycke. Uppgifter som ingår i uppdraget inkluderar att planera för barnets utbildning och hjälpa barnet i kontakterna med hälso- och sjukvården. Dock inte följa med barnet till vårdinrättningen. Den gode mannen ska även vara delaktig i frågor kring barnets boende och ska också vidta åtgärder om barnet vistas i en skadlig miljö. I godmanskapet ingår även att förvalta barnets egendom, inklusive att ansöka om studiebidrag för barnets räkning. Den gode mannen ska också verka för att barnet kan återförenas med sina egentliga vårdnadshavare. Om ett ensamkommande barn utsätts för ett brott, alternativt begår ett brott, ingår det i den gode mannens uppgifter att hjälpa barnet i kontakterna med rättsväsendet.

Det ligger inte i gode mannens uppgift att sköta den dagliga omvårdnaden och tillsynen av barnet eller den unge. Inte heller har gode mannen någon försörjningsplikt gentemot barnet eller den unge. Då det gäller att företräda barnet/den unge vid den rättsliga prövningen av asylfrågan är det en uppgift för det offentliga biträdet, inte den gode mannen.

Överförmyndarnämnden rekommenderar att gode mannen har regelbunden kontakt med barnet eller den unge, med familjehemmet eller boendet det vistas i, med socialsekreteraren, det offentliga biträdet och med Migrationsverket samt aktivt verka för att dessa kontakter fungerar. Gode mannen ska ha barnets/ den unges bästa för ögonen och fatta beslut i samråd med barnet/den unge.

Socialtjänsten ska samarbeta med gode mannen och göra honom eller henne delaktig i planering och utförande. Gode mannen har rätt till ett skäligt arvode vilket beslutas av överförmyndaren. Se vidare Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare SOSFS 2006:20 och handbok Om barnet behöver ny vårdnadshavare (2006), särskilt sid. 113-118 och De ensamkommande barns rätt, Eva von Scheele.

Får barnet eller den unge uppehållstillstånd, utses en särskild förordnad vårdnadshavare för barnet, utvisas barnet eller den unge, lämnar barnet eller den unge varaktigt Sverige eller kommer föräldrarna till Sverige ska överförmyndarnämnden omgående underrättas så att gode mannen kan entledigas från sitt uppdrag. Vid uppehållstillstånd ska gode mannen ersättas av en särskild förordnad vårdnadshavare om den unge fortfarande då är underårig.

Mer om ansvarsfördelningen mellan socialtjänsten och god man finns att läsa i skrivelsen Ett gemensamt ansvar för ensamkommande barn och ungdomar (rev 2011) av Migrationsverket, Sveriges kommuner och landsting, Skolverket, Länsstyrelserna och Socialstyrelsen samt Vägledning och checklista för gode man (rev 2011) av KSL.

Migrationsverkets och kommunens ansvar vid ett avvisningsbeslut

Asyl ges utgående från att en enskild person har definierats som flykting enligt FN:s flyktingkonvention (Genèvekonventionen) och utlänningslagen, p.g.a. förföljelse i sitt hemland (ras, nationalitet, religiös, politisk uppfattning, kön, sexuell läggning eller tillhör viss samhällsgrupp) eller p.g.a. att personen bedöms vara skyddsbehövande (hotas av dödsstraff, yttre/inre väpnad konflikt i hemlandet eller miljökatastrof).

När Migrationsverket bedömer att det inte finns skäl för asyl enligt utlänningslagen eller att det visat sig att barnet/den unge redan har fått asyl i ett annat EU- eller Schengenland (se tidigare avsnitt om Dublinförordningen under rubriken "Migrationsverkets rutiner när barnet anlant"), fattas det formella beslutet om avvisning av Migrationsverket. Beslutet kan överklagas till Migrationsdomstolen (förvaltningsrätterna i Stockholm, Göteborg och Malmö) och som tredje instans Migrationsöverdomstolen (kammarrätten i Stockholm), om ett prövningstillstånd har beviljats.

Vid ett negativt beslut kallar Migrationsverket barnet/den unge och den gode mannen till ett samtal. Vid samtalet lämnas information om skälet till avslaget och att den unge inte kan söka asyl i något annat land i Europa (Dublinförordningen). Information ska lämnas om möjligheten att överklaga beslutet. Migrationsverket börjar sedan leta efter en mottagare i hemlandet; föräldrar, annan utsedd vårdnadshavare eller någon ideell organisation. Migrationsverket tar också kontakt med den svenska ambassaden eller konsulatet i hemlandet. Ett arbete påbörjas med att få fram giltiga resehandlingar, vilket kan vara svårt.

Vid en verkställighet av en avvisning av ett barn eller ungdom under 18 år följer alltid personal med från Migrationsverket på resan och som ser till att ett överlämnade sker till en vuxen i hemlandet på ett korrekt sätt enligt Migrationsverkets regelverk.

En avvisning av ett barn eller en ungdom under 18 år förutsätter att det finns en betrodd mottagare i hemlandet. Det har i flera fall visat sig vara förknippat med stora svårigheter att hitta en sådan mottagare, vilket i praktiken innebär att barn och ungdomar med ett avvisningsbeslut, kan tvingas leva i ovisshet under flera år.

Migrationsverket har ansvar för återvändandet, vilken inkluderar eftersökning av föräldrar eller andra närstående vuxna personer. Socialtjänsten har ansvar för barnet/den unge tills dess att återvändandet är verkställt och ska samarbeta med Migrationsverket för att underlätta processen. Socialtjänstens ansvar innebär i dessa fall samma grundrättigheter som för alla andra barn i Sverige. Detta innebär att uppgjord planering gällande den unge ska fullföljas fram till att avvisningen verkställs.

Kommunens ansvar efter beviljat uppehållstillstånd

Den fortsatta integrationsprocessen

En lyckad integration innebär att den unge har förvärvat färdigheter som krävs för att klara ett självständigt liv i det svenska samhället.

Alla ensamkommande barn och unga har det gemensamt att de har separerats från sina familjer och sitt hemland i en utvecklingsmässigt känslig ålder. Flertalet av barnen och ungdomarna har varit med om traumatiska händelser och bär på både smärta och sorg p.g.a. sina erfarenheter. Den fortsatta vårdplaneringen bör beakta dessa omständigheter för att förebygga eventuella ytterligare svårigheter i vuxen ålder. Barnet/den unge behöver inte visa yttre symtom på missanpassning för att t.ex. behöva hjälp att bearbeta sina erfarenheter i form av samtalsstöd. Hjälp kan också behövas för att förstå olika sociala koder m.m. i det svenska samhället.

Socialtjänstens direkta ansvar för den unges omvårdnad, trygghet och fostran upphör då den unge fyller 18 år. Men detta innebär inte att den unge inte behöver fortsatt stöd. En fortsatt

planering behöver göras tillsammans med den unge kring hans/hennes fortsatta boende, studier, sociala aktiviteter och eventuella behov av andra stödinsatser t.ex. vuxenstöd i form av en kontaktperson. Enligt föräldrabalkens bestämmelser i 7 kap.1 § har vårdnadshavare ett försörjningsansvar när den unge fullföljer sin skolgång upp till dess att den unge fyller 21 år. Samma bestämmelser rekommenderas vara utgångspunkten för ensamkommande ungdomar som beviljats uppehållstillstånd. Syftet är att möjliggöra den unges fortsatta integrationsprocess. Till skolgång räknas studier i grundskolan eller gymnasieskola och annan jämförlik grundutbildning.

Fickpengar

De barn och unga som är placerade i familjehem förutsätts få fickpengar genom familjehemmet vars omkostnadsersättning inkluderar personliga utgifter.

När den unge bor i ett HVB-hem eller utslussningsboende är det lämpligt att utgå från riksnormen för försörjningsstöd. Så länge ungdomen går i gymnasieskola erhåller denne studiebidrag, eventuellt inackorderingstillägg samt eventuellt extra tillägg från CSN. Dessa bör i normalfall garantera en skälig levnadsnivå.

Myndighetens ansvar är att

- Efterforska var barnets familjemedlemmar finns.
- Fortsätta insatser enligt tidigare beslutad vårdplan alternativt fatta ett nytt beslut om annat bistånd kring t.ex. boende. Om ett nytt beslut fattas om bistånd enligt ny vårdplan ska också en ny genomförandeplan upprättas.
- En långsiktig planering ska göras avseende skolgång, boende och särskilda stödinsatser för en social integrering i det svenska samhället.
- När det placerade barnet fyller 18 år upphör tidigare beslut om vård i familjehem och HVB-hem enligt SoL formellt att gälla. Den unge måste själv ansöka om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL i form av fortsatt placering i familjehem eller på ett HVB-hem. Detta ska tydliggöras för den unge.

Efterforskning av barnets vårdnadshavare

Under asyltiden har Migrationsverket ansvar för efterforskning av barnets vårdnadshavare. När barnet beviljas uppehållstillstånd har socialnämnden en skyldighet att efterforska var barnets familjemedlemmar finns. I socialtjänstlagen stadgas att vården bör utformas så att den främjar barnets samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön. Uppdelning av ansvaret för att efterforska familjemedlemmar mellan socialtjänsten och Migrationsverket innebär att det kan finnas fördelar med ett samarbete mellan myndigheterna. Det är dock viktigt att man är uppmärksam på vilka sekretessbestämmelser som gäller för respektive myndighet. Efterforskning kan vara en komplicerad process pga förhållandena i hemlandet. Oftast har frivilligorganisationer t ex Röda Korset och deras systerorganisation Röda Halvmånen bäst förutsättningar att bistå barnet i efterforskningen av anhöriga utan att dessa utsätts för fara.

*Särskilda boendeplatser för ensamkommande barn och unga med uppehållstillstånd * detta avsnitt måste skrivas utifrån den aktuella kommunens förhållanden då avtalen kan skilja sig åt.*

Kommunen har en överenskommelse med Migrationsverket om att tillhandahålla boendeplatser för ensamkommande barn/unga. Boendeplatser enligt ramavtal kan erbjudas ungdomar och unga vuxna upp till 21 år. Vanligtvis är det ungdomar som bott på

anvisningsboende under asylprocessen som när de fått uppehållstillstånd flyttar till dessa boenden. Men möjligheten gäller även ungdomar som bott i en anvisningsfamilj under asylprocessen. Beslut om placering i ett uppehållsboende fattas av den socialnämnden som ansvarar för barnets/den unges fortsatta boende mm och integrering i det svenska samhället.

Fortsatt boende i familjehem

Ungdomar bör i de flesta fall bo kvar i hemmet även efter myndighetsdagen, då behovet av psykosocialt stöd ofta kvarstår. Tidsgränsen för den fortsatta placeringen bör sättas till den tidpunkt då den unge gått ut gymnasieskolan, dock längst till 21 år ålder, vilket motsvarar gränsen för föräldrars försörjningsansvar enligt 7 kap. 1§ föräldrabalken (FB). Ungdomar med speciella svårigheter, t.ex. funktionshinder, kan behöva vara kvar i familjehemmet ytterligare något år för att hinna slutföra skolgång.

Boendekedja

När den unge tillägnat sig tillräckliga språkliga och sociala färdigheter för att klara ett boende med mindre grad av stöd och tillsyn är det ett naturligt steg att planera för vidare utslussning i samhället. Utslussningsboende genom träningslägenheter och/eller sociala kontrakt är ett lämpligt alternativ. Där kan den unge få ta allt större eget ansvar tills han/hon har uppnått målen i vårdplanen och insatserna kan avslutas.

Särskilt förordnad vårdnadshavare

Den placerande kommunens socialtjänst ska efter beviljat uppehållstillstånd underrätta vistelsekommunens överförmyndare och ansvarig socialtjänst om att barnet vistas i kommunen och att en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare behöver utses.

Om barnet eller den unge beviljas uppehållstillstånd i Sverige, antingen permanent eller tidsbegränsat, ska en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare utses (10 § lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn), om inte särskilda skäl talar emot det, t.ex. att den unge inom ett halvår ska fylla 18 år (referens* Eva von Scheele). I det senare fallet kan gode mannen kvarstå tills den unge blivit myndig. Den 1 juli 2005 infördes nya bestämmelser i 6 kap. 8 a § Föräldrabalken (FB) som innebär att vårdnaden kan fråntas föräldrar som är varaktigt förhindrade att utöva vårdnaden. Denna bestämmelse tillkom för att stärka skyddet för barn och ungdomar som av flyktinskäl eller andra skäl kommit ensamma till Sverige och fått uppehållstillstånd. Med att en förälder är varaktigt förhindrad att utöva vårdnaden menas att han eller hon under överskådlig tid inte kommer att kunna fatta beslut i frågor som rör barnet. Ensamkommande barn är inget undantag i detta avseende utan behovet ska bedömas enligt samma principer som för alla barn som vistas i Sverige.

Kommunen har ansvar för att rekrytera och arvoda särskilt förordnad vårdnadshavare. Ansvaret för rekrytering och arvodering har organiserats på olika sätt i kommunerna.

Socialnämnden i vistelsekommunen/stadsdelen har ansvaret för att väcka talan hos tingsrätten enligt 6 kap. 8 a § FB om överflyttning av vårdnaden till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare, med anledning av att barnets eller den unges vårdnadshavare är varaktigt förhindrade under överskådlig tid att utöva vårdnaden. Ansvaret för att utreda behovet av särskilt förordnad vårdnadshavare har den placerande kommunens socialtjänst.

Den särskilt förordnade vårdnadshavaren kan vara samma person som tidigare varit god man för barnet/den unge eller annan lämplig myndig person.

Ibland kan en familjehemsförälder bli särskilt förordnad vårdnadshavare. Det är viktigt att beakta rättsäkerheten för barnet och se över konsekvenserna för barnet om familjehemmet blir vårdnadshavare. Placering upphör i och med att barnet bor hos vårdnadshavaren och därmed upphör även socialnämndens uppföljningsansvar. När en överflyttning sker av vårdnaden till det familjehem som barnet är placerat hos sedan tidigare, betalas ersättningen

ut enligt avtal om ersättning efter vårdnadsöverflyttning. Se SKL cirkulär nr 2004:39 om vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrar – avtal.

När den särskilt förordnade vårdnadshavaren är den tidigare gode mannen eller annan lämplig person, betalas ersättning ut i form av ett arvode (efter beslut av överförmyndare) för uppdraget som förmyndare. Ersättningen omfattar inte omkostnader för barnet/den unge.

Det finns idag inga direktiv hur en särskilt förordnad vårdnadshavare ska arvoderas för den delen som inte omfattar ekonomisk förvaltning. Det är viktigt att ersättningen till särskilt förordnad vårdnadshavare är skälig.

Den särskilt förordnade vårdnadshavarens ansvar

Med vårdnad avses det juridiska ansvaret för barnet och ska särskiljas från begreppet vård, som syftar på den faktiska omvårdnaden av barnet. Den eller de som har förordnats till särskilt förordnade vårdnadshavare är också förmyndare för den underårige

Enligt FB så har den som har vårdnaden om ett barn ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov av "omvårdnad, trygghet och en god fostran" enligt 6 kap. 1 § FB blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga omständigheter samt skall bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning.

I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan ska vårdnadshavaren vidare svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas (6 kap. 2 § FB). Det är vårdnadshavaren som beslutar i frågor som rör barnets personliga angelägenheter med hänsyn till barnets ålder, utveckling och mognad (6 kap. 11§ FB).

Upphörande

Om barnets eller den unges föräldrar kommer till Sverige efter att de har beviljats uppehållstillstånd och vill ha tillbaka vårdnaden, kan de ansöka om detta hos tingsrätten (6 kap. 10 § FB). Även socialnämnden har talerätt i denna fråga och kan initiera en vårdnadsöverflyttning. När den unge har fyllt 18 år upphör förordnandet. Se Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare SOSFS 2006:20 och handbok Om barnet behöver ny vårdnadshavare (2006), särskilt sid. 118- 119.

Barns rätt att återförenas med sina föräldrar.

Upphållstillstånd vid familjeanknytning

Barn under 18 år har rätt att återförenas med sina föräldrar. Detta kan ske genom att barnet återförenas med föräldrarna i hemlandet eller i ett annat land där föräldrarna befinner sig alternativt genom att föräldrar till ett ensamkommande barn ansöker om och beviljas uppehållstillstånd i Sverige. Föräldrar, syskon eller någon annan nära anhörig som det ensamkommande barnet/ungdomen bott tillsammans med i hemlandet kan också söka uppehållstillstånd efter det att den unge fyllt 18 år.

Ansökan om uppehållstillstånd med anledning av familjeanknytning, sker vid en svensk ambassad eller konsulat i hemlandet eller något grannland. Beslutet om uppehållstillstånd fattas av Migrationsverket.

Det kan också inträffa att föräldrarna eller någon annan nära anhörig söker asyl i Sverige för egen del.

Om föräldrarna beviljas uppehållstillstånd i Sverige, med anledning av familjeanknytning följer det fortsatta ansvaret för barnet föräldrarna och ansvaret flyttas över på den kommun där föräldrarna blir folkbokförda. Om ingen speciell omständighet föreligger ska vårdnaden återgå till de biologiska föräldrarna (se ovanstående rubrik "Upphörande").

Innan en folkbokföring har skett har den kommun som ansvarat för barnet/den unge också ansvaret för de återförenade anhöriga fram till dess att familjens bosättning ordnats.
Se bilaga: Rutiner kring familjeåterförening

Sekretess

I utlänningslagen (2005:716) och utlänningsförordningen (2006:97) finns vissa sekretessbestämmelser som endast rör utlännningar.

1. När en nämnd första gången vidtar en åtgärd i ett ärende om socialtjänst som angår en utlännings, ska nämnden, utom i vissa särskilt angivna undantagsfall, underrätta polismyndigheten (se 7 kap. 1 §, andra stycket, punkt 3 utlänningsförordningen). En underrättelse behövs dock inte beträffande den som har sökt uppehållstillstånd i Sverige eller den som är undantagen från skyldigheten att ha uppehållstillstånd.
2. Socialnämnden ska lämna ut uppgifter angående en utlännings personliga förhållanden, om en polismyndighet, Säkerhetspolisen, Migrationsverket, en migrationsdomstol, Migrationsöverdomstolen eller regeringen begär det och uppgifterna behövs för att avgöra ett ärende om uppehållstillstånd eller ett ärende om tredjelandsmedborgares ställning som varaktigt är bosatt i Sverige eller för att verkställa ett beslut om avvisning eller utvisning. Detsamma gäller när fråga har uppkommit om utlännings har uppehållsrätt (se 17 kap. 1 § utlänningslagen).

I övrigt gäller de "vanliga" sekretessbestämmelserna. Om t.ex. Migrationsverket begär uppgifter av socialnämnden som inte rör sådan information som avses under punkten 2 så ska alltså 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) tillämpas.

Barn och ungdomar som vistas tillfälligt i Sverige och begår brott

En annan grupp ensamkommande barn och ungdomar är de som tillfälligt vistas i Sverige utan sin vårdnadshavare och som uppmärksammas i samband med att de har gripits av polisen misstänkta för delaktighet i brott.

Människohandel

Kring denna grupp ensamkommande barn och ungdomar finns det starka skäl att misstänka människohandel. I fall där ovanstående omständigheter föreligger, ska därför socialtjänsten alltid överväga en polisanmälan om misstänkt människohandel (SFSOS 2006:12)

Arbetshypotes bör vara att det är vuxna som har tagit hit barnen/ungdomarna för att begå brott och att detta inte har skett på eget initiativ. Vid en sådan anmälan måste polis och åklagare utreda även denna misstanke om människohandel likväl som det eventuella brott som barnet/den unge dessutom är misstänkt för. I jämförelse med andra människohandelsärenden, där individen är utsatt för t.ex. människohandel för sexuellt ändamål, är att den unge inte bara är ett "offer" utan han/hon är också en "gärningsman" genom den brottsliga handlingen. Detta komplicerar handläggningen och kan innebära att handläggningen får fel fokus och att rätt hjälp inte når barnet/den unge. I övrigt se tidigare avsnitt om människohandel (s 5).

Brottsutredning angående misstänkt människohandel

Det är alltid en åklagare som leder en förundersökning angående misstänkt människohandel. Människohandelsbrott handläggs av den Internationella åklagarkammaren. För att underlätta utredning och lagföring i ärenden där målsäganden är en utländsk medborgare utan uppehållstillstånd i Sverige infördes den 1 oktober 2004 en regel i 5 kap. 15 § utlänningslagen. Regeln gör det möjligt att bevilja tidsbegränsat uppehållstillstånd när det anses befogat för genomförande av förundersökning och huvudförhandling i brottmål.

Ansökan om uppehållstillstånd ska göras av förundersökningsledaren och beviljas för en begränsad tidsperiod, och det finns ingen gräns för hur lång den sammanlagda tiden kan bli. Lagstiftaren anser att det finns skäl att ge utländska brottsoffer och vittnen, s.k. bevispersoner, en laglig möjlighet att tillfälligt stanna kvar i Sverige för att genom vittnesmål och annan bevisning bistå brottsutredande personal att lagföra brott.

Beslut om tidsbegränsade uppehållstillstånd har framför allt fattats i samband med utredningar om människohandel för sexuella ändamål, men samma möjligheter finns också i utredningar om organiserad människosmuggling eller andra brott. När det gäller offer för människohandel anser regeringen att det är av vikt att dessa personer ges tid att tänka över sin situation och vilja att medverka i utredningen. Det krävs en viss tid för att ett brottsoffer skall kunna lämna sin redogörelse i en lugn och trygg miljö utan överhängande hot om avvisning eller våld från gärningsmännen.

Personer som beviljats temporärt uppehållstillstånd enligt ovan kommer att ha rätt till hälso- och sjukvård, och bistånd enligt socialtjänstlagen och jämställs i dessa avseenden med i Sverige bosatta personer. Kommuner och landsting där offret haft sin vistelseort ska stå för kostnaderna för uppehållet i samband med brottsutredningen, men kan sedan vända sig till Migrationsverket för att få ersättning.

Barn under 15 år

När den unge bedöms kunna vara under 15 år, ska han/hon lämnas över av polisen till socialtjänsten. En bedömning ska göras av barnets behov av skydd. Detta innebär att en bedömning alltid ska göras om grunderna för ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU är uppfyllda.

Unga mellan 15 – 17 år

Initialt ska en bedömning göras av barnets/den unges behov av skydd och om grunderna för ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU är uppfyllda t.ex. i fall då den unge häktas eller i avvaktan på att domen ska vinna laga kraft och risk föreligger att den unge försvinner. I övrigt se riktlinjer för handläggning av barn- och ungdomsärenden.

Tillämpning av LVU

Människohandel finns inte med i förarbetena till socialtjänstlagen (SoL) eller lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Barn och ungdomar som är utsatta för människohandel i form av kriminella ligor, kan omfattas av grunderna i 3 § LVU avseende "socialt nedbrytande beteende" och "brottslig verksamhet". För att placeras på en låst institution (s.k. § 12-hem) måste indikationer finnas för ett omhändertagande enligt 3 § LVU (missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende).

Se riktlinjer för handläggning av barn- och ungdomsärenden.

Vårdplanering

Vårdplanering måste ske både på kort och på långsikt. Så länge barnet/den unge är kvar i Sverige är t.ex. utgångspunkten för vårdplanen de grunder som åberopats vid vård enligt LVU (socialt nedbrytande beteendet eller brottslig verksamhet).

Socialnämnden ska i sin utredning respektera barnets/unges rätt till återförening med sina föräldrar/vårdnadshavare i enlighet med barnkonventionens artikel 9, punkt 3. Frågor bör ställas till barnet/den unge om dess hemlandssituation så att utredningen inte ensidigt fokusera på hur det ska ordnas på bästa sätt i Sverige. På långsikt kan den vårdplan som upprättas innebära en återföring till hemlandet och eventuell vård där samt hur detta ska säkerställas.

Samverkan

Citypolisens ungdomsrotel utreder barn och unga (under 18 år) som grips misstänkta för brott i Stockholms city. Fokus i deras utredningar ligger på brottet och inte på eventuell människohandel. Ansvar för människohandelsbrott har en specialiserad enhet för traffickingfrågor. Inom åklagarmyndigheten handläggs människohandelsbrott av den internationella kammaren och unga lagöverträdare av ungdomsåklagarna när den unge är under 18 år. Inom kommunen är det vistelsen som styr vilken socialtjänst som har ansvaret för den unges situation.

Handläggning inom rättsväsendet

Brottsutredning angående det brott som barnet/ den unge är misstänkt för

När det gäller barn under 15 år så lagförs inte barnen, utan de släpps av polisen. Socialtjänsten ska kontaktas innan barnet släpps för att ta över ansvaret. När den unge är över 15 år kommer rättsprocessen igång. Vanligtvis anhålls den unge med hänvisning till flyktfara. Åklagarna är alltid förundersökningsledare vid denna typ av brott.

Åklagaren har några dygn på sig efter gripandet för att begära att den unge ska häktas av tingsrätten. Detta kräver en omedelbar kommunikation med socialtjänsten.

Oftast saknar den unge identitetshandlingar. Det är polisens ansvar att utreda den unges identitet när den unge är misstänkt för något brott. Åklagaren beslutar om kroppsbesiktning i syfte att bedöma ålder. När identiteten är osäker, inklusive ålder, beslutar domstolen utgående från vad som är mest sannolikt. Även om åldern har kunnat ringas in, så bedöms den unge fortfarande som oidentifierad så länge inte några riktiga handlingar har presenterats. Vid brottsutredningar avseende personer som saknar uppehållstillstånd i Sverige, ställs frågan till Migrationsverket om identitet och formella handlingar. Polisen skickar regelmässigt den unges fingeravtryck till Interpol och ofta kan man då få veta om denne unge har gripits för brott i övriga Europa, eller kanske till och med få den unge helt identifierad. Migrationsverkets identitetskort, så kallat LMA-kort kan baseras helt på ungdomens egna uppgifter och anses inte som styrkt identitet av åklagare eller av domstol.

Brottsutredningarna kring de ungdomar som misstänks för grova stölder eller stöld/snatteri/häleri avslutas i flertalet fall på mycket kort tid eftersom de oftast är häktade under tiden för brottsutredningen. I regel är utredningarna klara på en vecka eller maximalt två veckor.

När ungdomen döms till villkorlig dom med böter släpps han/hon direkt efter rättegången. Socialtjänsten ska meddelas i samtliga dessa fall innan en frisläppning sker. Vanligtvis tar det ca 3 veckor innan domen har vunnit laga kraft om domen inte har överklagats.

En underårig kan utvisas av domstol. Vid grövre brottslighet kan straffet kompletteras med en särskild rättsverkan i form av en utvisning. Domstolen kan inte besluta om utvisning om straffet endast bestäms till böter, enligt utlänningslagen. Domstolen brukar dock inte besluta om utvisning vid första och andra gången, utan först vid tredje tillfället. Istället blir det endast ett straff i form av böter om det inte rör sig om ett allvarligare brott.

En viktig begränsning finns i 8 kap 12 § utlänningslagen. "En utlännings som kom till Sverige innan denne fyllde femton år, och som när åtal väcktes hade vistats här sedan minst fem år får inte utvisas". I fall när den unge är över 15 år och redan har blivit dömd till utvisning kan ungdomen hållas i förvar av Migrationsverket i väntan på utvisningen. Maximalt kan ungdomen hållas i förvar i 2 x 72 timmar d.v.s. 3 + 3 dygn. Huvudregeln är dock att ungdomen skall ställas under uppsikt, och förvar blir aktuellt först efter det att ett första försök att verkställa utvisningen misslyckats. Det är polisen (gränspolis) som verkställer en utvisning.

Det är viktigt att socialtjänsten alltid kontrollerar med åklagare och gränspolis om ungdomen redan är dömd och väntar på att utvisas, innan man går in och agerar.

Bilaga 1: Statliga ersättningar

Återsökning

Enligt 9 a § förordning om statlig ersättning för asylsökande m.fl. gäller följande: "En kommun har rätt till ersättning för kostnader för det bistånd som har lämnats enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) och den vård som har lämnats enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall till en person som vistas här med stöd av en ansökan eller beslut om tidsbegränsat uppehållstillstånd enligt 5 kap. 15 § utlänningslagen."

Denna bestämmelse gäller fr.o.m. den 1 oktober 2004 och reglerar kommunernas rätt till statlig ersättning för de faktiska kostnader kommunerna haft. En ansökan om ersättning enligt 9 a § ska enligt 12 § ha kommit in till Migrationsverket senast inom ett år från utgången av den period ansökan avser. Kommuner är enligt samma bestämmelse skyldiga att lämna Migrationsverket de uppgifter som krävs för bedömningen av deras rätt till ersättning enligt denna förordning.

Kommuner får och kan söka statlig ersättning för mottagande av ensamkommande barn och ungdomar såväl under tiden de är asylsökande som tiden efteråt för de som har beviljats uppehållstillstånd. Ersättningarna administreras av Migrationsverket. Ersättning kan sökas för kostnader avseende barn och ungdomar under förutsättning att vården påbörjades före 18 års ålder och kan avse kostnader fram tills dess att den unge fyller 21 år.

Ensamkommande asylsökande barn och ungdomar

Statlig ersättning för utredning och övriga boende-/omvårdnadskostnader

Statlig ersättning för utredning av ensamkommande asylsökande barn eller ungdom utgår vid placering i familjehem/jourhem och vid placering på HVB eller gruppboende. Storleken på ersättningen fastställs av staten. Se aktuella belopp på migrationsverkets hemsida "Statliga ersättningar för ensamkommande barn och ungdomar" www.migrationsverket.se

Ersättning ges vidare för faktiska kostnader för boende och omvårdnad i jourhem, familjehem eller på hem för vård eller boende. Förutsättningen för återsökningen är att vården har påbörjats innan den unge fyllt 18 år. Möjlighet finns då att återsöka kostnader fram tills dess att den unge fyller 21 år.

Socialnämnden kan även ansöka om ersättning för betydande extraordinära kostnader som man haft för barnet eller den unge.

Ersättning utgår för faktiska kostnader för god man.

Rutiner för återsökning

Utredningskostnader (enligt fastställd schablon ovan) och andra faktiska kostnader som socialtjänsten har för boende och omvårdnad m.m. återsöks direkt av kommunen från Migrationsverket. Dagersättningen enligt nedan dras av från omkostnader.

Dagersättning från Migrationsverket för asylsökande ensamkommande barn och unga

Rätten till dagarsättning och beloppets storlek regleras i LMA (lagen om mottagande av asylsökande m.fl.). Dagersättningen betalas ut direkt till individen från Migrationsverket. När barnet är under 16 år betalas ersättningen ut via den gode mannen.

Dagersättningen ska räcka till sådant som mat, kläder, skor och hygienartiklar. Beloppets storlek varierar på om fri mat ingår eller inte. Ensamkommande barn som fyllt 16 år kan föra sin egen talan om ersättning enligt LMA.

Migrationsverket kan i särskilda fall bevilja (enligt LMA) extra bidrag till kläder, skor m.m. Migrationsverket har egna riktlinjer för hur mycket kläder får kosta. Om den unge behöver glasögon, ska ungdomen gå till ögonläkare, välja den enklaste sortens bågar och lämna in ett kostnadsförslag tillsammans med ansökan till Migrationsverket.

All hälso- och sjukvård, förutom akut sjukvård, är gratis för underåriga. Receptbelagda läkemedel kostar 50 kr för underåriga oavsett den faktiska kostnaden. Den enskilde har rätt att ansöka om ersättning från Migrationsverket för kostnader som överstiger 400 kronor inom en sexmånadersperiod.

Ensamkommande barn och ungdomar med beviljade uppehållstillstånd

Generella statliga ersättningar

För barn och ungdomar som fått uppehållstillstånd utgår statlig ersättning till kommuner som träffat överenskommelse med Migrationsverket om mottagande av skyddsbehövande och andra utlänningar. För barn och ungdomar utgår även en schablonersättning per person. Dessa ersättningar ska bl.a. täcka kostnader för skola/studier.

Kommuner som har en särskild överenskommelse om att tillhandahålla boendeplatser för ensamkommande ungdomar med uppehållstillstånd får statlig ersättning för att bedriva boendeplatserna, d.v.s. personal, kost, logi samt omvårdnad etc. Ersättningar avser även de som fyllt 18 år men inte 21 år, under förutsättning att vården påbörjades före 18 års ålder.

Statlig ersättning för vård- och behandlingskostnader

Socialnämnden ska ansöka om ersättningar avseende ensamkommande barn och ungdomar med uppehållstillstånd för faktiska kostnader för vård i annat hem än det egna (familjehem, stödboende eller institutionsvård) som ges med stöd av SoL eller LVU. Om vårdnaden av ett barn eller en ungdom flyttas över till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare som barnet är familjehemsplacerad hos och kommunen fortsätter betala ut ersättning till dessa vårdnadshavare, kan skälig ersättning lämnas till kommunen. Om det finns särskilda skäl kan ersättning lämnas för kostnader som kommunen haft för annan form av bistånd enligt SoL t.ex. olika öppenvårdsinsatser.

En kommun kan även ansöka om ersättning för del av kostnader för färdtjänst och sjukvårdskostnader.

Rutiner för återsökning

Arbetsgruppen rekommenderar kommunen att se över och organisera rutinerna för såväl återsökning som fördelning av de generella statsbidragen. Syftet är att statsbidraget verkligen ska användas för arbetet med integration utifrån en helhetssyn på den unges behov.

Bilaga 2: Aktuella lagar och förordningar *

- SFS 1990:52 Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)
- SFS 1994:137 Lag om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA)
- SFS 2001:453 Socialtjänstlagen (SoL)
- SFS 2005:429 Lag om god man för ensamkommande barn
- SFS 1964:167 Lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL)
- SFS 1998:603 Lag om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU)
- SFS 1942:740 Rättegångsbalken
- SFS 1962:700 Brottsbalken
- SFS 2005:716 Utlänningslagen
- SFS 2008:344 Lag om hälso och sjukvård åt asylsökande
- SFS 2010:197 Lag om etableringsinsats för vissa nyanlända invandrare
- Förordning (1990:927) om statlig ersättning för flyktmottagande m.m. (FFM)
- Förordning (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl.
- Förordning (1996:1357) om statlig ersättning för hälso- och sjukvård för asylsökande.
- Förordning (2001:976) om utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg för asylsökande m.fl.
- Förordning (2002:1118) om statlig ersättning för asylsökande m.fl.
- Dublinförordningen/ EU:s förordning (343/2003)
- FN:s konvention om barnets rättigheter

Aktuella föreskrifter/allmänna råd, meddelandeblad, handböcker m.m.

- SOSFS 1997:15 (S) Tillämpningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.
- SOSFS 2003:16 (S) Socialstyrelsens allmänna råd om anmälan om missförhållanden enligt 14 kap. 1 § SoL. (kommer att ändras 2014)
- SOSFS 2006:5 (S) Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS.(kommer att ändras 2014)
- SOSFS 2006:12 (S) Socialstyrelsens allmänna råd om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga.(kommer att ändras 2014)
- SOSFS 2006:20 (S) Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare.
- Ds 2004:54 Mottagande av barn från annat land som kommer till Sverige utan medföljande legal vårdnadshavare (s.k. ensamkommande barn).
- SoS 2005 Meddelandeblad: Stärkt skydd för ensamkommande barn.
- Socialstyrelsens vägledning(2013) för socialtjänstens arbete med ensamkommande barn och unga.
- SoS, UNICEF/2008 Kan det vara människohandel? – kortfattad information för myndigheter m.fl. som kan komma i kontakt med barn som utsatts för människohandel.
- SoS 2010 Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten
- Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn (2004)
- Barn och unga i socialtjänsten. Utreda, planera och följa upp insatser (2006)
- Om barnet behöver ny vårdnadshavare (2006)
- Ensamkommande barns rätt (2010) - En vägledning för den gode mannen, kommunen m.fl. av Eva von Schéele; Ingemar Strandberg.
- KSL 2011 Vägledning och checklista God man för ensamkommande barn